

Ieder een eigen verhaal

verspreidings- en populatietrends

In het meetnet vlinders worden jaarlijks de populatietrends berekend op basis van de systematische tellingen van individuen op vaste meetroutes: deze laten de veranderingen zien in de totale populatiegrootte van elke vlindersoort in Nederland. Daarnaast worden de verspreidingstrends berekend aan de hand van alle waarnemingen inclusief alle losse waarnemingen. Deze vertellen hoe de soort zich door Nederland verspreidt en vertellen soms een ander verhaal.

Er zijn in Nederland miljoenen waarnemingen van vlinders. Deze worden heel verschillend verzameld en ingevoerd in bijvoorbeeld Telmee en Waarneming.nl. Deze gegevens kunnen gebruikt worden om te zien of soorten toe- of afnemen qua verspreiding: zogenoemde verspreidingstrends. Deze gegevens kunnen echter niet gebruikt worden om verschillen in aantal exemplaren vast te stellen. Hiervoor zijn we onze meetnetten gestart, bij de dagvlinders in 1990. Deze gegevens kunnen we gebruiken voor populatietrends.

De populatietrend is de beste maat om veranderingen in voorkomen van een soort te laten zien. Immers, als de routes van ons meetnet representatief over Nederland liggen, is de trend in aantallen een weerspiegeling van hoe het met de populatie gaat, zowel in aantal als in verspreiding. Als je alleen naar de aan- en afwezigheid kijkt, kan de trend in verspreiding in beeld gebracht worden. Deze zal bij puur een afname in aantallen later reageren, want voordat een hok als onbezet zal worden geregistreerd zullen de aantallen al jaren gedaald zijn. Een populatieafname van 10.000 exemplaren telt net zo zwaar mee, ook als de aantallen zijn gedaald tot

enkele individuen. Daarom zorgen we ervoor dat we voor zo veel mogelijk soorten goede meetroutedekking hebben en informatie verzamelen over populatieaantallen. Dit is voor veel soorten internationaal en nationaal wettelijk vastgelegd in meetdoelen in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring, waarbij het CBS er samen met De Vlinderstichting zorg voor draagt dat de noodzakelijke telinspanning wordt gedaan. De beschermingsgedachte hierachter is dat je bij een kleiner wordende populatie nog actie kunt ondernemen: de aantallen dalen immers, maar de soort is er nog. Bij een kleiner wordende verspreiding is de soort al echt verdwenen uit een aantal plekken.

Voorbeelden

Het verschil in snelheid waarmee populatie en verspreiding kunnen veranderen kan goed worden geïllustreerd aan de hand van de ontwikkelingen van een aantal soorten. Zo lieten geelsprietdikkopje en kommavlinder (figuur 1) al in de jaren negentig een flinke daling in aantallen zien, maar afname in verspreiding begon later en langzamer duidelijk te worden.

Het zwartsprietdikkopje laat een ander beeld zien: na een aantal jaren met veel exemplaren in het midden van de jaren negentig crashte de soort. Na 2010 hadden we nog maar een fractie over van de ooit zo hoge aantallen. Maar de verspreiding daalde nauwelijks en de soort kan nog steeds op veel plekken in Nederland gevonden worden.

Nog bonter maakt het groot dikkopje het. Ook deze soort, die je begin jaren negentig soms in heel grote aantallen op je route kon tellen, nam fors af, al zijn de aantallen na 2005 niet meer heel veel gedaald. De verspreiding nam daarentegen zelfs toe, en de laatste jaren komt de soort op iets meer plekken voor dan begin jaren negentig (maar dus wel in veel lagere aantallen).

Tekst:
Chris van Swaay
De Vlinderstichting
& Martin Poot
CBS
Foto's:
Chris van Swaay

Groot dikkopje.

Bij relatief zeldzame soorten die ook in vrij lage aantallen gevonden worden (zoals kommavlinder en geelsprietdikkopje) volgt de verspreidingstrend de populatietrend met enige vertraging. Maar als een soort bijzonder talrijk en algemeen is (als zwartsprietdikkopje en groot dikkopje) leidt zelfs een forse daling van de populatiegrootte nog niet tot het verdwijnen van populaties. Immers, waren er eerst 200 in een wegberm, dan zijn dat er nu misschien 20, maar dat kan nog net genoeg zijn om zich te handhaven. De verspreiding blijft dan nog lang op peil, totdat ook die aantallen te laag worden en de paar overgebleven mannetjes en vrouwtjes elkaar simpelweg niet meer tegenkomen en de soort verdwijnt van die plek.

Deze voorbeelden maken duidelijk dat verspreidingstrends en populatietrends ieder een ander verhaal kunnen vertellen en dat we ze allebei nodig hebben om te begrijpen wat de onderliggende processen zijn die leiden tot een voor- of achteruitgang.

Invloed van klimaatverandering

Bij het in beeld brengen van de ontwikkelingen in verspreiding en populatiegrootte kan ook klimaatverandering een bijzondere rol spelen: die kan maken dat soorten mobieler worden (dagvlinders zijn immers koudbloedige dieren en warmte maakt ze actiever) en zo zelfs nieuwe plekken koloniseren, ondanks een daling van de aantallen in het oorspronkelijke areaal door de afname van de kwaliteit van het leefgebied. Dat is bij het groot dikkopje gebeurd in het noorden en noordwesten van ons land. ●

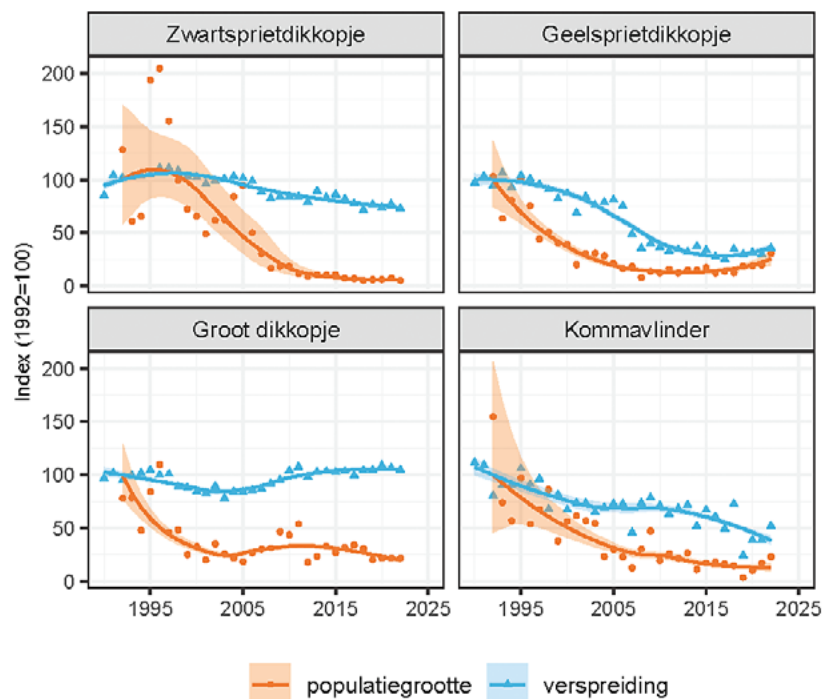
Kommavlinder.

Geelsprietdikkopje.

Zwartsprietdikkopje.

Figuur 1. Trend in populatie en verspreiding van een aantal vlinders vanaf 1990.